

İSMAYILLI TORPAĞININ SADƏ, SƏMİMİ OĞLU - DAĞLAROĞLU, ELİN ŞAİR OĞLU

(əvvəli ötən saylarda)

10. UŞAQ TƏBƏSSÜMLÜ, UŞAQ ARZULU ŞAİR

Dünyanın riyakarlığından, hiyləsindən, məkrindən uzaq olduğuna və simasında uşaq səmimiyyəti gözdir-diyinə görə, balacalara daha yaxındır və onlarla daha tez dil tapır. Məhz bunun nəticəsində yaradıcılığında uşaq şeirləri də xüsusi yer tutur. Səmimi və sadə dil-də qələmə aldığı həmin şeirlər çox anlaşılıqlı və yadda-qalandır. "Körpə heyreti", "Bəna Dadaş", "Dünyaya xoş gəlmisən", "Validə", "Mənim Günəş qızım", "Gəl, balam" şeirləri uşaqlara məhəbbətdən yaranmışdır.

11. SƏN DE, DAĞLAROĞLU, SƏN DE TƏCNISI, SÖZÜN SEHRI İLƏ BƏZƏ MƏCLISI. (A.Bədəlzadə)

Şair bir çox formalarda qələmini sınaıyıb, lakin onu bir müdrik yazar kimi qiymətləndirən, əvəzsiz edən cinas formasıdır.

Bir çoxunun özünü çətinə salmadığı klassik poeziyamızda, eyni zamanda aşiq şeirimizdə forma və məzmun cəhətdən çətin, böyük sənətkarlıq, dilimizin zənginliyinə dərin bələd olmaq qabiliyyətini tələb edən cinas formasına müraciət etməsi, insan zövqünü yüksək formada oxşayan söz və ifadələr işlətməsi artıq şairin hansı mərtəbədə qərar tutmasından xəbər verir. Təkcə cinaslar onun necə istedad sahibi olduğunu göstərirdi.

Şairin sayca beşinci kitabı "Cinas bulağı" adlanır. Şair burada cinas yaradıcılığının iki möhtəşəm qolu ilə poeziya xiridarlarını həm sevindirib, həm də təəcübəndirib. Çünki belə sahədə hünər göstərmək, ad çıxarmaq hər şairin işi deyil.

Təbii ki, bulaq insanların ürəyinə sərinclik çiləyən su mənbəyidir. Bəs cinas?

Cinas isə çətin poetik formadır. Ümumiyyətlə, şairlik özü bənzərsiz sənətkarlıqdır.

Cinas qafiyəli şeir yazanı isə necə səciyyələndirmək olar? Özü də bu, cinas bulaq şəklində ola. Bunu yalnız və yalnız poeziya xiridarları başa düşüb anlaya bilər.

Cinasları oxuyanda Təhsin Mütəllibov tərəfindən A.Axundovun "Şeir sənəti və dil" kitabına yazılmış ön sözdən Şahməmməd üçün səciyyəvi hesab etdiyim aşağıdakı fikri xatırladım: "İnsanın ən kövrək, niskilli könül harayları, və ya sevimli, rıqqətli, narahat fikir təlatümləri əsl izharını məhz poeziyada tapır. Poeziya danışığı nitqi ilə musiqi arasında bir növ orta mövqe tutur. O da musiqi kimi adi danışığıla tam ifadə edilməyən gərgin emosiyadan, böyük həyəcədən doğulur. Elə bil ki, poetik fikirlər yaranarkən hansı ürək döyüntüləri, qəlb çırpıntıları üzərində köklənsə, şeirin daxili ahəngi, bölgüləri, təqtiləri də həmin ritmi səsləndirir. Məzmun həyəcanı ritm həyəcanından musiqiləşir, "şeirləşir..."

Ş.Dağlaroğlunun təcnisləri təfəkkür və düşüncənin müdrik fikir dərinliyini özündə əks etdirməklə bərabər, dilimizin hərtərəfli zəngin çalarlarını, gözəlliklərini, özəlliklərini, musiqi əlvanlığını ehtiva edən poetik nümunələridir. Adi qələm sahibi bu dərinliyə enə bilməz. Mükəmməl istedad sahibi olmalısən ki, həm fikir, həm də forma zənginliyinə, dərinliyinə malik belə əsərlər yarada biləsən. Eyni zamanda təcnis yazmaq ecazkar söz sənətinə, sözün məğzinə, seyrinə dərin bələd olmaq, zəngin dil dəryasının arif "qəvvəsi" olmaq deməkdir. Sözsüz, aşiq yaradıcılığında mövcud olan forma, qafiyə və rədifdən istifadə etməklə yeni variantlar yaratmaq, yazılı və şifahi ədəbiyyatın yaradıcılıq ənənələrinə sadıq qalmaq və onlara oxşatmadan doğan şeirlər qələmə almaq, təcnislərdə cinasların seçiminə və düzülüşündə böyük ustalığ, zərgər dəqiqliyi və həssaslıq nümayiş etdirmək, şeirin bu çətin forması ilə öz fikir və düşüncələrini asanlıqla oxucuya təqdim etmək Ş.Dağlaroğlu şeirinin özəllikləri kimi qiymətləndirilməlidir.

"Ş.Dağlaroğlunun təcnisləri" adlı gözəl məqalə müəllifi, istedadlı şair, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Ağasən Bədəlzadə haqlı olaraq yazır: "Təcnisin köhnəliyini iddia edən obivatellər də var. Qızılgülün milyon ilə yaxın yaşı var, amma bu gül indi də öz for-

ma və ətrini qoruyub saxlamışdır. Min beş yüz yaşlı palıdlar da var, qədim muğamlar, musiqi alətləri də var. Onlara köhnə demək olarmı?! Əgər insan hislərini, duyğularını, qəlbin təlatüm və həyəcanlarını bundan min il sonra da ifadə edə biləcək bir vasitə olacaqsın, o da müasir və təzə olacaq... Sözümün canı budur ki, "bu köhnədir" prinsipi absurddur. Nə vaxt insan hisləri köhnəlsə, gəraylı, qoşma və bayatılar da köhnələr".

Bu müdrik fikirlərin doğruluğunu Ş.Dağlaroğlu həmin formada şeirləri ilə bir daha təsdiq etdi. Göstərdi ki, zamanın vacib mövzularını bir başqa - poeziya dili ilə nəzmə çəkib daha şirin və səmimi şəkildə insanların nəzər-diqqətini bu mövzulara cəlb etməklə, onların estetik zövqünü oxşamaq, qəlblərini duyğulandırmaq və inam hissi ilə doldurmaq olar.

Etiraf edək ki, poeziyamızda rast gəldiyimiz bəzi təcnişlərdəki cinas sözlərdə ya forma məzmunu qurban verilir, ya da cinaslar çətin anlaşılır. Lakin bu xüsusiyətlər şairin təcnişlərinə yaddır.

"Sözdə mənə olsa, dildə şirinlik, Dağ da ağır gəlməz qulaq asana", - deyib həm məzmun, həm də forma gözəlliyinə eyni tərzdə önəm verdiyini bir an da unutmur. Bunu şairin yaradıcılığında, xüsusən də təcnişlərində aydın görürük.

Onun təcnişlərindəki dil də bütün yaradıcılığı boyu gözlədiyi sadəlik, səlislik, gözəllik ahənginə köklənib, mücərrəd, çətin anlaşılan sözlər, ifadələr bu dildə yaddır. Bütün bunlarla bərabər, şairin bəzi şeirləri başdan-başa bədii təsvir və ifadə vasitələri üzərində qurulub. Məsələn, "Göylərlə söhbət" şeiri çarpaz qafiyəli olmaqla, hər bəndi təkrir (anafora) üzərində qurulub: 1-ci bənddə "çoxdandır", 2-cidə "sevirəm", 3-cüdə "onu", 4-cüdə "dəli", 5-cidə "tək" sözü anafora"dır. Yaxud "Su pərisinə" təcnişində sözün çoxmənalılığı ilə dərin mənə ifadə olunub:

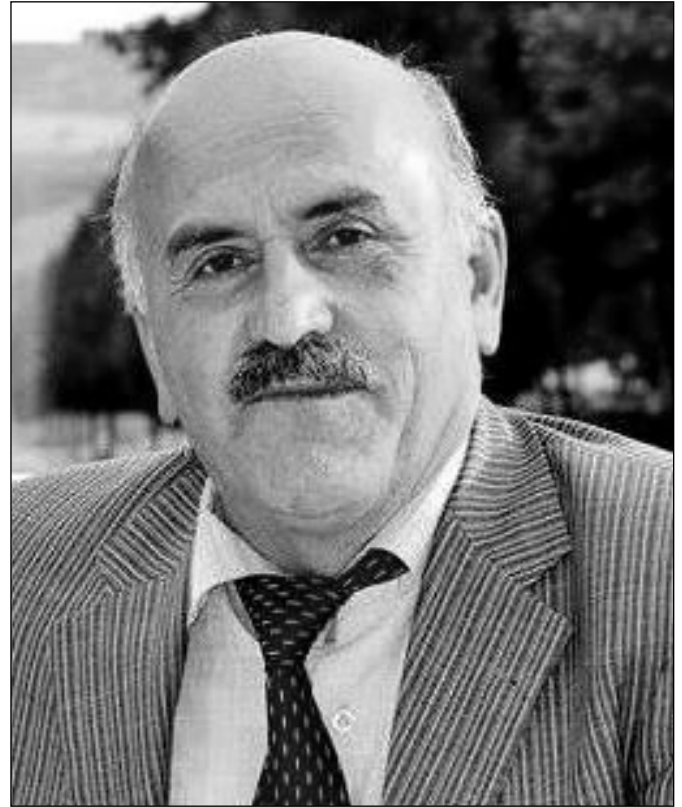
*Dərdinə dərmanam, ağla, gəlim mən,
Al geyin, yanına ağla gəlim mən.
Sən getsən, çətin ki, ağla gəlim mən,
Yerişin bir dərdsi su pərisinə.*

Burada 1-ci bənddə "ağla" sözü "ağlamaq", 2-cidə ağ rəng, 3-cüdə "ağıl" mənasında işlənib.

Ş.Dağlaroğlunun bütün təcnişləri məhz belə dərin mənə ilə bərabər, düzgün forma üzərində qurulub.

O, həm də hər bir insanın portret cizgilərini incədən-incəyə mənalandıran rəssam təbiətli şairdir. Lakin bu incəştrixləri təcnişdə canlandırmaq da ona məxsusdur. "Həkim", "Asana", "Yayxanım", "Yanvara", "Salaha" və s. kimi şeirləri bu mənada çox maraqlıdır.

Elə, xalqa, söy-kökə bağlılıq bütün yaradıcılığında olduğu kimi, təcnişlərində də qabarıqdır. Şairin ustad

nəsihtləri əxz olunan ustadnamələri kimi, təcnişləri də sanki minillik uzaqlardan gələn ağsaqqal, ozan öyüdüdür:

*Üzün qara olar, başın bəlalı,
Eyləmə etibar pula dünyada.
Tamahkar nadanla, bir də xəsislə
Çaşıb çıxmıyasan yola dünyada.
Cığalı təcnişində isə deyirdi:
Düşmən bağlar dar günümdə al çalma,
Dosta əyil, düşməninə alçalma.
Mən aşıqəm, al çalma,
Mavi, yaşıl, al çalma.
Mərdlik ilə baş ucalt,
Namərdliklə alçalma.
Yaman dərdidir, ucalarkən alçalma,
Zatı olan qulluq etməz min ada.*

Şairin təcnişlərində dilimizin fonoloji ifadə vasitələrindən məhərdətlə istifadə edir. Təcnişlərinin mündəricəsi forma gözəlliyi ilə qovuşub estetik zövq mənbəyinə çevrilir.

Özü daim çağlayan poeziya bulağı olan şairin "Cinas bulağı"na ön sözü yazan filologiya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru Sevda Qasimovanın aşağıdakı sözlərinə bu ayna bulaqdan "su içən" biz də şərik oluruq: "Ş.Dağlaroğlu bütün yaradıcılığında olduğu kimi, cinas sənətində də uğurlu, usta bir sənətkardır. O, poeziyasının mənası, texnikası ilə Azərbaycan ədəbiyyatına layiqdir. Uğurlarınız davamlı olsun, "Cinas bulağı"nız daim çağlasın, qələminiz susmasın, Şahməm-

məd müəllim!"

12. ŞAIR ÜÇÜN ƏVƏZ EYLƏR SÖZÜ NƏ, SÖZDƏN ÖTRÜ DÜŞMƏMİŞƏM DARA, YAR

*Söz gözəl olarsa - olsun nə qədər,
Pis əda o sözü tamam məhv edər.
(Nizami)*

Ş.Dağlaroğlu əsrlərlə xalq zövqündən, xalq duyumundan süzülüb gələn və xalqın sevimlisi olan, sözün məziyyətlərinə dərinlən bələd olub onu yerində işlətmək bacarığı olan, aşıq yaradıcılığını bütün qanı və canı ilə dərinlən sevən və mükəmməl bilən şairdir. Hiss olunur ki, xalq yaradıcılığında qida alan misraları ilə oxucuda nikbin əhval-ruhiyyə oyadır, bədii söz axtarışına çıxır, bədii təsvir və ifadə vasitələrindən məharətlə istifadə edərək əsrarəngiz mənzərələr yaratmağa nail olur və inanır ki, bir gün gələcək xalqımızın arzusu gerçəkləşəcəkdir. Müəllifin əksər şeirlərində sərrast söz düzümü, söz hörgüsü, illüstrativlik poetik söz sənətindən səciyyəvi keyfiyyətlərdən biri kimi özünü göstərir. Buna görədir ki, şirinlik, təbiilik, saflıq, nikbinlik qəlbinə dolur və poeziya dilində üzə çıxır. Belə olmasaydı, güclü "söz xəzinəsi", aşıq kimi kamil olan şair həyata yeni-yeni rəng verməz, müdrik ağsaqqal kimi ustadnamə yazmağa, ustad aşıq Yanvarla deyişməyə ürək etməzdi, "Dağlaroğlu" adlı gözəl dastan yazmazdı. Şairin poeziyası zəngin folklor bulağından qidalanan, hər kəsin varlığına hopan, hər kəsin qəlbində xalqın mənəviyyatından qopub gələn xoş soraqlı çıraqlı yandırır ki, bu da hamıya xoş ovqat bəxş edir. El deyimlərindən, xalq ifadələrindən bolluca faydalanan şairin fikirləri poetik düşüncə tərzilə qaynayıb-qarışıb yaradıcılığına bir şirinlik və səmimilik çiləyir:

*-Ona-buna çox doğradım əriştə,
Özüm üçün umac ova bilmədim.
-Yoxdur atan bostanına daş daha.
-Kəsə bilər əli nəzər.
-Dağlaroğlu tərsə düşər tələsən.
-Əsillilər gül deməyib qanqala.*

Heç baş açma bilmirsən ki, bu ifadələr kimindir: xalqın, yoxsa onun istedadlı nümayəndəsi olan şairin: "Dəmcü daşı oyarmış", "Güman var gələ bir də, Su gəlib sə bir arxa", "Çoban qardaş, qurd düşməsin sürünə", "Bu naməni yar yazıb, Dünya qopmaz, oxusan", "Namərd ilə aş yemə, Get mərd ilə daş daşı", "Gördüyün iş üçün mükafat umma, Nəyi əkmisənsə, odur biçdiyin", "Dost dostu tən olur, bilirsənmi sən". "Çırağa neft töksən, tükənəcəkdir, Ağıl işlədənin çırağı

sönmür", "Qardaş qardaşının başını kəsir, İt itin ayağın tapdamır, atam", "Dost yolunda boran da var, qar da var", "Dəyirməndə yox dəniz, Nəyin var, şair, sən, Mıxı mismar edəniz, Mıxına nə deyəsən", "Adımıza hardan düşdü bu qara, Can verənlər ola bilir ər indi", "Gəl çevirim başına, Duz, sənə nə olubdur", "Ata ət atsaq, olar, biz itə də ot qoyuruq", "Belədir, qalmayıb dünya heç kimə", "Ömrümün sarayından gündə bir kərpic düşər", "Yarışa bilməyir əlim heç nədən, Daha sularda da saman qalmayıb", "Atma ayağıma şalını, dünya", "Amma "varam" deyən bir az düşünsə, Körpünü yandırmaz keçəndəçayı", "Ata minib piyadanı daşlama", "Hələ lap qədimdən mıx əvəzinə, Döyən çox olubdu nala dünyada", "Dağdan ağır dərdimi, Qış duymadı, yaz andı", "Əşitmişəm, qanı qanla yumazlar", "Çıxmaz salavatla donuz darıdan"... və sair.

Şairin özünün bədii açmaları, orijinal incələmələri, gəzişmələri də çox maraqlıdır və fikri bir xəyal kimi qanadına alıb uzaqlara aparır, insana başqa cür zövq verir:

"Bar verən ağaca alt budaq oldum, Barımı dərdilər yarpağım ilə", "Bir söz tapıb baş daşıma yazaydın, Ağlayaydın, sonra gəlib oxusan", "Yetişmədim bəxtim minən qatara", "Qəmdi, Dağlaroğlu, qəlbimin bəri" (Burada Aşıq Ələsgər yada düşür: "Dərd satıb, qəm alıb, nəf eyləmişəm").

Şair üçün əvəz eylər sözü nə?

Ş.Dağlaroğlunun ətrafında bir şeir haləsi var, bir şeir havası duyulur. Onun şeir aurası poetik düşüncə sahiblərinin ruhuna, qəlbinə, yaşamaq eşqinə köklənib. Xalqın poetik ənənələrinin yaşarı cəhətlərinə bağlı olan şeirlərinin bir sirri də sözlərin yeni mənə çalarlarını üzə çıxarmasıdır. Eyni zamanda onun poeziyası söz düzümü, aydın cinas qafiyələr, dilimizin sonsuz assoiativ imkanlar açan büllur qaynaqlarına bağlanması ilə gözəldir.

Bəli, bədii sözün böyüklüyü, ucalığı odur ki, bir şair "mən"inin sevincinə ortaq, dərdinə, kədərinə şərik olub, o hisləri özün də yaşayırsan. Və hər şairin özünəməxsusluğu, öz yolu, öz dəsti-xətti olduğu bəllidir. Hər şairin də dərin fəlsəfi duyğularının yeni orijinal obrazları olmalı, gözəl və mükəmməl nümunələr ortalığa qoymaq üçün sözün dilini bilməlidir. Şair də unutmur ki, o, 20-21-ci əsrlərin yazarıdır və təzə söz deməlidir. Buna görə də Şahməmmədi oxuduqca yaşının bu çağında da axtarışdan yorulmayan bir qələm əhlinin poetik uğurları ilə qarşılaşırsan. Şairin silahı sözdür. O, isə söz üçün kasadlıq çəkməyib. Çoxlarının deyə, ifadə edə bilmədiyi hisləri, duyğularını yüksək şəkildə poetikləşdirən şairin qəlbinin səsinə eşitdirən qələminə qulaq asıb yazdığına və yazı tərzinə aydın-

lıq, kamillik xas olduğuna görə hər şey təbiidir, səmi-midir, safdır. Şair istifadə etdiyi bədii təsvir və ifadə vasitələri ilə lirik "mən" in duyğu və düşüncələrini, daxili ovqatını və psixoloji məramını şəraitə uyğun daha təsirli şəkildə üzə çıxarır. Bu zaman bədii sözün mahiyyəti daha tərəvətli və çoxmənalı olur. Məhz bu səbəbdən onun poeziyasında dağ vüqarla qamətini düzəldir, şələlə şaqraq səsi ilə saflıq püskürür, təbiət məlhəm mehi ilə insanın saçlarına tumar çəkir, yol üstündə rəgarəng güllər, çiçəklər ətri ilə insanı yoldan edir. Şeir mədəniyyətinə yaxşı yiyələnən, sözə ovqat, nikbinlik, şirinlik gətirməyi bacaran şair peşəkarcasına bədii təsvir və ifadə vasitələri ilə bəzəyib məna dolğunluğu, fikir orijinallığı ilə sözlərdən rəssam kimi tablo yaradır:

*O yamacın qarına bax,
Suya dönür, axıb gedir.
Qış bahara, qar çiçəyə
Yol göstərir, çıxıb gedir.*

Bu poeziyada ana dilimizin gözəlliyi, sözümlərin özəlliyi, düşüncəmizin bənzərsizliyi, şeirimizin təmizliyi - bütün bunlar şairin yaradıcılıq dünyasının mahiyyətini təşkil edir. Onun şeirində ritm və ahəngin şirinliyini bu dərəcədə artıran, sözsüz ki, şeir dilinin sadəliyinə bəzək olan, fonetik səviyyədə obrazlılığın göstəricisi olan alleterasiya, assonans, həmçinin bədii təsvir və ifadə vasitələridir. Bir-birindən mənalı olan bu xüsusiyyətlərin hansından misal gətirəsən, bilmir-sən.

13. DAĞLAROĞLUNUN SÖZ GÜLŞƏNİNDƏN SEÇMƏLƏR:

Epitetlər:

"Qaçqın arzulara əlim uzandı", "Rast gəlməyəm bir də belə ay üzə", "Qələm qaşın bəhsə girib yayınan", "Mürğülü arzunu illər oyatsın", "Vurğunam ağ saçlı şələləsinə", "Mən aşiqəm ay üzə, Gül yanağa, ay üzə", "Acı gülüş dərd gözünü oyarmış", "Sinəm üstə pak sevdanın oxusan", "O gül əldə ya heyvayam, ya naram", "Mənim günəş qızım, böyü bəxtəvər" və s.

Bənzətmələr:

Bahar gəldi, bağ güldü,
Gül açdı, budaq güldü.

Səmayam, Ayım sənsən,
Səhrayam, çayım sənsən.

Əzizinəm, Ay ağa,
Günəş xanım, Ay - ağa.

Dili şəkər, qənd, balam.

Gözlərin mahir ovçu,
Kirpiyin kaman oxu.

Baxışın oda döndü,
Ürəyimə yeridi.

Dodaq bal, yaxa açıq
Yar dodağı qoymağdır,
Dilindən də al balı.

Eşqim - dərya, ya - ada,
Gözlərinde sevgi - dərya, yar - ada.

Leyli kimi tökmə zülfün gül üzə,
Sənə eşqim - ən qiymətli saf almaz.

Taleyində il günəşdi, ay - ulduz.
Dalğa kimi döyə bilməz arx ada.

Bəniz var ki, işıq saçan buz Aymış.

Gülüşündən açan güllər gülüşdü.

Sən lələsən, sən nərgizsən, incisən.

Yar yanağın lələdir,
Saçların şələlədir.
Şirin dilin mey-məzə,
Dodağın piyalədir.

Yar özü gül ətirli,
Nəfəsi baharlıdır.

Ömürlük səninləyəm,
Necə ki qaş gözlədi.

Təpələri - qoyun altda quzudu,
Ətəkləri baldan şirin ruzudu.
Yamacında qar süfrəmin duzudu,
And yerimdi, çörəyimdi bu dağlar.

Qılıncından ayrı düşmüşçəş qınam.

Böyüdün, parladın lap günəş sayaq,
Yanağın al idi, lələlər kimi.

Toxudun ömrünü sən ilmə - ilmə.
Tər gül kimi çıxmaqdasan üzə sən.

Yar qaşıtək kəsilibdir Ay - dilim,
Ömür keçir, Gün tikədir, Ay dilim.

Yaz qarıdır saçlarıma düşən dən,
Hava quraq, mən torpağa düşən dən.

Yanaq - alma, dodaq - püstə, sinə - nar.
Bəlkə, bəhsə girib bağla yar belə.

Baxışım ox, baxdım dəydi ox şama.
Ömür xalım, çatacaqmı yüz ilməm.

Metafor:

Bir canım var, biryolluq
Qaşları yaya qurban.

Gülmərəm, ayırsalar
Sevdiyim gülü məndən.

Lalələr də vurulub,
Yar, səndəki yanağa.

Əgər pərvanəsən, məndən odun da.

Layla de qəminə,
Layla de, yatsın.

İki sevən görüşsə,
Dilə gələr bağda gül.

Sözüm yerə yağış səpdi, əlimdən.
Qəm çilədi ötüb keçən ay üzə.

Dağlaroğlu, ağ dondadır alçalar.

Şeirimin qanadı, qolu açıldı.

Mənə bəlli öz yaşım,
Yarpaq tökmə, döz, yaşım.

Gül, gözəlim, görüm mən,
İnci dolu o tağı.

Mübaligə:

Bir qoşun çəkə bilməz
Mən sənsiz çəkən dərdi.

Anım dağlara çatdı,
Dağların daşı yandı.

Cüt gözümün hər damlası bir dəniz,

Göz yaşım axdıqca oldu bir dəniz.

Göz yaşımın dəryasında odasan.

Dərd dağımda söykənbdi lay laya.
Əl açmaqdan əlim döndü ərsinə.

Bir qorxum var, ahlarım
Dəryaları quruda.

Hər gün, Dağlaroğlu, açılında dan,
Bir ömrün dərini daşı, oyan da.
Sən necə şənlənib gülə bilmisən,
Mənsiz göz yaşlarım daşı oyanda?

Dərdimi oda atdım,
Dərdim odu oddadı (həm də alliterasiya).

Rəva deyil, düşə kiçik bir arxa,
Göz yaşımın dənizində Ay üzə.

Yer kürəsin dönə - dönə dolanar
Dərdlərimi düzən olsa qatara.

Bu sevdaya düşəndən
Dağlar sənin çəkindi.

Eşqin idi ürəyimdə dənizlər.

Sinmə yüz yerdən dağ qoymusan, dağ.
Dağ dərdim üstünə dağ qoymusan, dağ.

Eşqim odu dağı, daşı yarandı.

Sənsən axan göz yaşım,
Çay, sənə qurban canım!

Təzadlar:

Gül bitirər xoş baxsan,
Ağ daşlar, qara daşlar.

Dərd əlindən dərdlərim çox, qalam az

Mən aşiqəm, bir arxa,
Bir qabaq var, bir arxa.

Düşmən batsın, sevən dostum var olsun,
Çünki mənə o "öl" deyir, bu "yaşa".

Mənim könül dəftərimi
Yazan çoxdu, oxuyan az.

Sən o tayda ah çəkdin,
Od töküldü bu taya.
Nə xeyri var, qaçsan o tay-bu taya?

Əzizlərim, yaz aydın,
Payız tutqun, yaz aydın.
Bu qarabəxt adımlı
Ağ sinənə yazaydın.

Gəl bağa bax, üzüm qara, üzüm ağ,
Yox ağ üzədə, qara gözdə bir boya.
Bəxtim, bu nə günüm qara, üzüm ağ?
Boyayırsan, hər ikisin bir boya.

Çox "o" yazdım, daha gərək "bu" yazım.

Gah xeyirik, gah da şerik,
Sevincimə sən ol şerik.

Ona-buna çox doğradım əriştə,
Özüm üçün umac ova bilmədim.

Divarda kərpiclərin biri xeyir, biri şər.

Tapdım qaşlarında əyridə düzü.

Harda lazımamsa, bürünürəm mən,
Harda artığamsa, görünürəm mən.

Qarabağ adlanan bir cənnətim var,
Qarası mənimdi, ağı gör kimin?!

Bilən yoxdu yaşımı,
Kəs qurumu, yaşımı.

Bədii sual:

Neyləyəcək dağ başına qalaya?

Bu bəlanın naşısıyam, ya xanı?

Yaşlı həna yaxamı?

Bu dərd məni nəsil - nəsil yaxamı?

Mən necə barışım bu zaman ilə?!
Üzləsə bilərmə buz aman ilə?

Dinə bilsə, nə söyləməz bu qala?

Üçə, beşə necə durar bir arxa?

Bir sürünən varımı, məntək sürünə?

Bu vurduğun yara, ya?

Həç bilirsən, nə etmişəm, nə, nə nə?

Təkrir:

Hər toxuma deyə bilmir dilim dən,
Hər bütövü almaq olmur dilimdən.

Göz açandan baxmamışdım belə mən
Bir görkəmə, bir qamətə, bir boya.

İt nəfsi var, ittək qapan var, atam,
İt kimi yaşayan adam var, atam.

Od udar torpağım, od udar daşım.

Qara dərdimizi bezib yaşatdıq
Qara daşlarımız göyərsin deyə.

Qara daş göyərib dəyişən deyil
Qara daşürəklər göyerməyincə.

Şairin bir çox şeirlərinə təkririn ayrı-ayrı formaları (Anafora, epifora) yeni rəng, yeni ahəng qatır. "Bu gecənin səhəri və səninlə sənsizlik" başdan-başa anaforalardan ibarət qurulub:

*Bu gecəni yuxu mənə yad olub,
Bu səhəri həsrətinlə açmışam.
Bu gecəni hər şey dönüb od olub,
Bu səhərə həsrətindən qaçmışam.*

Çox maraqlıdır, bu anaforalardan çarpaz işlənməsi şeirə başqa rəng verir ki, bu da şairin özünəməxsusluğudur.

Alliterasiya, assonans:

Tox olmağım çox gözlərə toxundu,
Ömür xalım ilmə-ilmə toxundu.

İstəməzdim, daşürəyim daş qala.

Qala tiksən, daş daşı, yar
Sevə bilməz daş daşı, yar.

Bir dərdsizin dərdini dərd edərdim.

Oyan, özlərini öyməzlər axı
Yaxşı dediyimiz yaxşı adamlar.

Tanrı səni tay bilibdi bu taya.

Üşüdüm üşüm-üşüm
Baş tutunca görüşüm.
Səadətim, gülüşüm
Ağrıdan, ahdan keçib.

Sinəmiz dəlik-dəlik,
Hərəməz bir heykəlik.

Xainlər alçalarlar,
Sevinib əl çalarlar.
Gözümdəki çalarlar
Qandan, siyahdan keçib.

Durduraq ağrıları,
İşlədək ağı, arı,
Məhv edək yağları,
Vallah-billahdan keçib

Məndə məndən ağır abır, ar da var,
Mənim qədər səni sevən harda var?!

(Alliterasiya, assonans, təkrir, bədii sual)

Qar da dözdü, əriməyə ərindi.

Gözəl, göz əldən gözəl,
Bu gözəl, oda gözəl.
Gözəl gözdən gözəl,
Bu gözəl, o da gözəl.

Daş atanın daşın atmaq çətindir,
Sevməklə canımı cana gətirdim.

Çox deyilmi iki qapaz bir başa?!

O daşla daş yaddaşım qucaqlaşib görüşər.

Aradan çıxanlar aradı məni.
Tutdu muradsızın muradı məni.
Qəmlər daraq oldu, daradı məni,
Əlim işsiz qalıb darağım ilə.

Şirin olar, şirin-şirin oxusan.

Tərs baxışla gözə gələr gözəl də.

14. BİRİN YÜZ OLMASIN, YÜZÜN BİR OLSUN... (Nizami Gəncəvi)

"Sirlər xəzinəsi" əsərində sözü qızılla, bayraqla, qılıncla müqayisə edən Nizami üstünlüyü ona verir, "ürəklər, ölkələr fəth etməkdə, zəfərlər çalmaqda, xarabazar dünyanı abad etməkdə" misli-bərabəri olmadığını vurğulayan sənətkarın dediklərindən belə aydın olur ki, bütün uğurlar, hörmət, yaranış və əbədiyyət birbaşa sözə bağlıdır.

N.Gəncəvi bədii yaradıcılıqda az sözlə dərin mənalara ifadə etmək prinsipini də ilkin irəli sürənlər sırasındadır. "Xosrov və Şirin" poeməsindəki aşağıdakı misralar da bu həqiqəti sübut edir:

*Sözün də çoxluğa qoyma yer olsun,
Birin yüz olmasın, yüzün bir olsun.*

Ş.Dağlaroğlu poeziyası da dahilərin sözün qüdrəti ilə bağlı fikirləri üstündə köklənmişdir. Məhz buna görədir ki, onun şeirlərində klassik poeziyamızın əbədiyaşar zəngin ənənələri ilə yanaşı, folklordan, xalq şeirindən gələn saf, təmiz hava var. O, bu havanı əzəl gündən şeirlərində yaşadır. Və təkə yaşatmaqla işini bitmiş hesab etmir, müasir poetik təfəkkürün verə biləcəyi imkanlardan istifadə etməklə, istedad ilə şeirinə yeni-yeni naxışlar vurmağı bacırır.

Sözlərdən zərgər dəqiqliyi ilə istifadə edən şair, yaşadıklarına seyrçi mövqeyində qalmayaraq, onların mahiyyətinə dərinləndirən baş vurur, qəlbinin nurundakı sevgi ilə yeni-yeni nəfəs verdikdən sonra süzülüb gəlir. Folklor və mükəmməl yazılı ədəbi dil onun imzasını fəzada saxlayan qoşa qanaddır.

Ş.Dağlaroğlu poeziyasının xalq yaradıcılığı ilə bağlılığı onun yaradıcılığının ümumi ruhunda və istiqamətindədir. "Ömrün tacında sözləri ləl olan" (Tofiq Məmməd) şairin dili sadə, səmimi, xalqa, soyaya, kökə bağlıdır. Fikri yığcam, sərrast deyər bilmək bacarığı çox güclüdür. Bütün bunların səbəbi isə bədii dilin misilsiz xəzinəsi olan xalq danışığı dilindən yaradıcılıqla bəhrələnməsidir.

Vaxtilə N.Nərimanov çox doğru yazırdı: "Naxoşun ruhunu təmizləməkdənsə, qanını təmizləyin. Qan təmiz olanda ürək yaxşı fəaliyyət göstərirdiyi kimi, dilin də saf və təmiz olması insanın, millətin tərəqqisinə səbəb olur..." Bu fikrin şairlərə aid olduğunu başa düşən, yaradıcılığında əməl edən şair zəngin və qədim tarixə malik olan dilimizi sevməklə bərabər, onu sevdirməyə çalışır. Belə dərin düşünmə və məntiqi mənə onun yaradıcılığına şifahi xalq yaradıcılığından gəlir. Hiss edirsən ki, mayasını xalq yaradıcılığından alan şair aşırıq yaradıcılığına da dərinləndirən bələddir. Bütün bunlar isə oxucularına hissi-

emosional təsir bağışlayan məqamlardır.

Ş. Dağlaroğlu poeziyası tək-cə məzmun gözəlliyi ilə deyil, forma və janr xüsusiyyətlərinə görə də seçilir. Təbii ki, forma məzmunundan doğur. Gözəl məzmun gözəl forma doğurur. Dilimizin məna ənginliyinə, poetik xüsusiyyətlərinə dərinləndirən bələd olub ürəkdən bağlı olduğuna görə, onun şeirlərində məzmun naqisliyi olmadığı kimi, forma çatışmazlığı da yoxdur. Əlbəttə ki, bu forma gözəlliyi məzmun zənginliyindən doğur.

Şeir mədəniyyətinə yaxşı yiyələnən şairin yaradıcılığında forma əlvanlığı daha çox nəzərə çarpır. Şair hecanın müxtəlif ölçülərində qələmini sınaq: qoşma da yazır, gəraylı da, bayatı da. Yaradıcılığında cıqalı təcni, ayaqlı təcni, ayaqlı qoşma da mühüm yer tutur. Onun bu sadə şeirləri Sarı Aşıqdan, Xəstə Qasımdan, Tufarqanlı Abbasdan, Aşıq Alıdan, Dədə Ələsgərdən, müasir dövrün istedadlı aşıqlarından qidalanıb.

Son vaxtlar "Şah təcni" adlandırdığı və 7-lik şeir şəklində özünəməxsus tərzdə qafiyələnən yeni şeirlər yaradıb. Belə ki, adətən, poeziyamızda 7-liklər bayatı şəklində (aaba) qafiyələnir. Şairin yazdığı şeirlər isə başqa cür (aaab) qafiyələnir, həm də bu qafiyələr cinaslardan ibarətdir:

*Çalış, allaş, qazan da,
Ruzin olsun qazanda.
Həsərət qəbir qazanda,
Məhəbbət dərin eylər.*

Şairin "Həsərət və məhəbbət", "Halımı soruş", "Məhəbbətin odu var", "Sənin olsun, gülüm", "Məni sınaq", "Məni sevirsen", "Sənə qurban canım", "Bilməyəcəksən", "Sənsiz gülməz üzüm" şeirləri məhz belə maraqlı formadır.

15. ANA YURDDA TOYLAR TOYA CALANSIN...

Radio və televiziyanın olmadığı dövrlərdə zəngin adət-ənənələrimizdən olan toylar xalqımızın həyatında mühüm yer tutub və öyüd-nəsihət meydanı olub. Milli-mənəvi dəyərlərimizin çoxu, adətən, bu mərasimlərdə formalaşır. Şair də bu məsələləri əsas tutub, əsl həyati məsələlər haqqında, ata-babaların ömür yolu, elin adət-ənənələri haqqında söz açır.

Çox-çox əvvəldən yadigar qalan adət-ənənələrimiz, ata-babalarımızın müqəddəs etiqadları, inancları, mərasimləri, el şənlikləri, xalqımızın toy mərasimləri milli-mənəvi dəyərlərimizə ürəkdən bağlı olan şairin qəlbində xoş duyğular oyadır. Bu şənliklərdə bədahətən deyilən şeir parçaları xoş mərasimə sevinc qatmaqla bərabər, yeni həyata qədəm qoyan-

lara, müqəddəs izdivaca onun xeyir-duasıdır:

*Uzaq eldən gələn səda xoş olsun,
Gözəl arzu qanad açan quş olsun.
Vəfalı qız mərd oğlana tuş olsun.
Qoşalaşsın saf məhəbbət, saf ürək,
Toy çalınsın, hamı desin mübarək.*

*Dağlaroğlu, məhəbbət var qanında,
Məhəbbətsiz ruh heç nədir canında.
Sevgidən de sevənlərin yanında,
Ürəklərdə eşq ataşi qalansın,
Ana yurdda toylar toya calansın.*

Çox vaxt məclislərdə masabəyi vəzifəsini ona etibar edəndə şairin ilham təbi coşur və yeni-yeni əsərlər meydana gəlir. "Çəmən güllərindən dəstə bağlayıb" şeiri də məhz belə anlarda yaranıb:

*Çəmən güllərindən dəstə bağlayıb,
Gəlmişik toyuna sənin, təzə bəy.
Hər zaman, həmişə toy qismət olsun
Qohum-qardaşına, bir də bizə, bəy.*

*Oğlun, qızın vədəsində dil açsın,
Bağın bar gətirsin, bağçan gül açsın.
Qoy qapını xeyir işə el açsın,
Yaşın çatsın səksən, doxsan, yüzə, bəy.*

Aydan arı, sudan duru bayatılarımız da şairin qəlbini incədən incə hislərlə süsləndirib. Şairin adət-ənənələrimiz üstündə köklənmiş "Bayatı xonçası" da hər bir kəsi zərif duyğulara kökləyir.

Mələmdür ki, bayatılar xalqımızın sevə-sevə yaratdığı və çox yayılan şifahi xalq yaradıcılığı nümunələridir. Təsədüfi deyil ki, tədqiqatçı alim Məmməd Hüseyin Təhmasib bayatının həm mənşəyi, həm etimologiyası, həm digər janrlar üçün mənbə rolunu oynamasını janr zənginliyi ilə əlaqələndirmiş, qədim türk tayfalarından olan bayat qəbiləsi tərəfindən yaradılması, "bəy" və "ad" hissələrindən formalaşmasını, laylaların, holavarların, ağıların yaranmasında mühüm əhəmiyyət kəsb etməsini qeyd etmişdir.

Onun "Mərasim bayatıları" silsiləsini təbəssüm-süz oxumaq olmur. Xalqımızın həyatında ən sevinci günlərdən biri - oğul toyu, qız toyu hamının səbirsizliklə gözlədiyi gündür. Burada yaxınların, doğmaların sevinc duyğuları ifadə olunur, qəlbimizə yol tapır, istəklərimizi, arzularımızı realizə edir. Elin bu şən günündə şairin qəlbindən süzülüb gələn sözlər dodaqlara qonur, şeir kimi sətirlərə çevrilir, ürəyimizdən xəbər verir. Eyni zamanda milli-mənəvi dəyərlərimizin mühüm hissəsi olan adət-ənənələrimizin sevilməsi, yaşadılması duyğularımızı sevinci ilə yükləyir, həyacanlandırır, yaratmaq, qalan ömrü yaşamaq fərəhi ilə süsləndirir.

(Ardı var)

Rəna Mirzəliyeva